

Σχέδιο Εργασίας

Παιδικές Μορφές στην Τέχνη

Μέξη Ευγενία*

* Νηπιαγωγού, Υπ. Διδ. Π.Τ.Ν. Παν/μίου Ιωαννίνων

Το παιδί ενέπνευσε και συνεχίζει να εμπνέει το χώρο της Τέχνης. Ανά τους αιώνες μεγάλοι δημιουργοί, Έλληνες και ξένοι, όπως ο Picasso, ο Caravaggio, ο Γ. Ιακωβίδης, ο Ν. Λύτρας, ο Γ. Βασιλείου και τόσο άλλοι, δημιούργησαν, εμπνευσμένοι από το παιδί.

Η παιδική αθωότητα, η παιδική αταξία σε συνδυασμό με την ευρηματικότητά τους, η παιδική απορία, στην οποία κανείς δεν μπορεί να αντισταθεί, αποτέλεσαν το κέντρισμα στην έμπνευση και τη δημιουργικότητα μεγάλων καλλιτεχνών.

Οι στόχοι βέβαιοι, καθενός από τους καλλιτέχνες, μπορεί να είναι διαφορετικοί, αλλά το τελικό αποτέλεσμα, αυτό που εισπράττει ο θεατής, είναι η μεγάλη αγάπη, η κατανόηση, η προσπάθεια να εκφράσουν τη μοναδικότητα αυτών των μικρών υπάρξεων, αλλά και την αγωνία τους για βελτίωση των συνθηκών ζωής και τη συνέχιση των αγώνων για ένα καλύτερο μέλλον.

Το παιδί κυριαρχεί στη θεματολογία της Τέχνης με έργα απ' τον Ιμπρεσιονισμό και τον Κυβισμό μέχρι τα έργα λαϊκών ζωγράφων και από τα αρχαία ψηφιδωτά και τις ερυθρόμορφες παραστάσεις των αγγείων, μέχρι τα έργα του Picasso και τα έργα των τελευταίων χρόνων.

Η παιδικότητα αποθανατίζεται δυνατή, ανέμελη με γνώση της ψυχολογίας από πλευράς των δημιουργών καθώς και της συμπερι-

φοράς των παιδιών, είτε αυτά κατάγονται από τη χώρα μας είτε από οποιαδήποτε άλλη χώρα. Άλλωστε αυτή η τρυφερή ηλικία, δεν γνωρίζει χώρες και σύνορα. Προσκαλεί πάντα αυτόν που πραγματικά αισθάνεται κοντά της, που ξέρει να παρατηρεί τις αντιδράσεις και τις βαθύτερες σκέψεις, το θυμό, το γέλιο, το κλάμα, τις προσπάθειες για ανεξαρτησία, τα μικρά βάσανα εξ αιτίας των απαιτήσεων των ενη-

Εικ. 1: Σπ.Βασιλείου, «Η Δημητρά» (1948)

εικ.2: Σπ. Βασιλείου,
«Η Δροσούλα» (1944).

λίκων, να τα αποδώσουν με τον ξεχωριστό τρόπο που τους αξίζει.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Τα έργα τέχνης λειτουργούν σαν ερεθίσματα, παρέχοντας τη δυνατότητα εμπειριών στα παιδιά, άσκησης της αντιληπτικής τους ικανότητας και εμπλουτισμού της φαντασίας τους. Άλλωστε η φαντασία θεωρείται ικανότητα που μπορεί να ασκηθεί (M.Warneck), αφού αποτελεί στοιχείο της νοημοσύνης και έχει ανάγκη άσκησης. Οι οπτικές τέχνες προσφέρουν έναν τρόπο στους εκπαιδευτικούς να κεντρίσουν το δυναμικό που υπάρχει μέσα σε κάθε μαθητή και να δραστηριοποιήσουν τις δυνάμεις εκείνες που οδήγησαν παλαιότερες γενιές, να αναρωτηθούν, να ερευνήσουν, να πειραματισθούν, να

φανταστούν, να συσχετίσουν και να απολαύσουν τη μάθηση.

Οι τέχνες τότε γίνονται τρόποι ανάπτυξης της μεταφορικής σκέψης, ενθάρρυνσης της έρευνας, της ανακάλυψης, της σύγκρισης, της εφεύρεσης, της ολοκληρωμένης σκέψης - της φρέσκιας σκέψης.

Τα νέα σχήματα με τα οποία έρχεται σ' επαφή το παιδί θα μορφοποιήσουν τα συναισθήματα και τις ευαισθησίες του δίνοντας ευκαιρία για ανάπτυξη της φαντασίας του και την ικανότητα για να διακρίνει και να κατανοεί. Κατά τη Τ. Σάλλα- Δοκουμετζίδα, «Η καλλιτεχνική εκπαίδευση αναπτύσσει στο παιδί τη γνωστική ικανότητα που του είναι απαραίτητη για να μπορεί να αναλύει, να ερμηνεύει, να περιγράφει και να κρίνει τις εκφραστικές ποιότητες που βρίσκονται τόσο στα έργα τέχνης όσο και στο ευρύτερο περιβάλλον.

Τα παιδιά κατ' αρχήν μαθαίνουν εμπειρικά μέσω των αισθήσεων. Η εμπειρική αυτή μάθηση εξελίσσεται με την ανακάλυψη. Το παιδί ερευνά, δοκιμάζει, ικανοποιείται και μεγαλώνει φυσιολογικά αναπτύσσοντας συλλογισμούς, βάζοντας τάξη στη φαντασία και τη λογική του για την απόκτηση περισσότερων –πρακτικών ή μεταφορικών– γνώσεων. Σ' αυτήν τη μεταβατική περίοδο που το παιδί περνά από την αίσθηση στη λογική, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιδράσουν θετικά ή αρνητικά, καλλιεργώντας ή διακόπτοντας την «Καθολικότητα» που έχει η παιδική γνώση.

Τα παιδιά επικοινωνούν, εκφράζονται και δημιουργούν μέσω της τέχνης. Καλλιεργούν τις αισθήσεις και τις αντιληπτικές τους ικανότητες, προχωρούν σε νέες, δημιουργικές συλλήψεις του πολιτιστικού και πολιτισμικού γίνεσθαι, πράγμα που αποτελεί και στόχο της σύγχρονης εκπαίδευσης¹. Σαν αποτέλεσμα μιας εκπαίδευσης προσανατολισμένης στην Τέχνη, **τα παιδιά ασκούν την παρατηρητικότητά τους, αναπτύσσουν τα ατομικά τους ενδιαφέροντα και τις δεξιότητές τους, ενώ προσφέρεται το κατάλληλο υπόβαθρο για κοινωνικοποίηση και επικοινωνία με το φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον.** .»

Ο τρόπος προσέγγισης ενός έργου παίζει μεγάλο ρόλο στο να νιώσουν τα παιδιά το θέμα και τις έννοιες που επεξεργάζεται ο καλλιτέχνης, να το ανα-

καλύψουν και να επικοινωνήσουν μ' αυτό, λειτουργώντας με δημιουργικό τρόπο. Όταν η πρόσβαση σε μουσεία, Πινακοθήκες ή γκαλερί δεν είναι εφικτή, μεγάλες οθόνες, όπου θα προβάλλονται με εντυπωσιακό τρόπο τα έργα, ή η σύνδεση με το διαδίκτυο, μπορούν να εξυπηρετήσουν.

Η ανάπτυξη κατάλληλων ερωτημάτων με τα οποία θα κλιμακώνεται η περιέργεια και η ανακαλυπτική διάθεση του παιδιού αλλά και η δημιουργικότητά του, είναι ο σωστότερος δρόμος για να φτάσουν στη μάθηση χωρίς διδακτισμό και να βιώσουν τον πολιτισμό.

ΤΑ ΕΡΓΑ ΜΕ ΘΕΜΑ "ΤΟ ΠΑΙΔΙ"

Η παρουσίαση μέσα στην τάξη έργων με θέματα "το παιδί", δίνουν το έναυσμα για να γνωρίσουν τα παιδιά το χώρο της Τέχνης, νιώθοντας τα ίδια ξεχωριστά. Τους δίνεται η ευκαιρία να γνωρίσουν και να ασχοληθούν δημιουργικά με έργα από διαφορετικές εποχές της ανθρώπινης δραστηριότητας και σε πολλούς διαφορετικούς πολιτισμούς μέσα στο χρόνο.

Τα έργα μεταφέρουν αναπαραστάσεις του κόσμου που τα περιβάλλει γνωρίζοντας τους την κοινωνική και πολιτιστική ζωή. Η θεματολογία τους δραβιωματικά με στόχο τα παιδιά να **έρχονται κοντά στον πολιτισμό αλλά και να πληροφορούνται για καταστάσεις που τα αφορούν άμεσα.**

Συμβάλλουν ώστε το παιδί να ξεπερνά καθημερινές δυσκολίες που αφορούν την ανάπτυξή του, φέρνοντας το σ' επαφή με εικόνες της πραγματικότητας και των δυσκολιών που περιέχει, όχι όμως σαν εμπόδια ανυπέρβλητα, αλλά σαν κομμάτια της ζωής και της ανθρώπινης υπόστασης που μπορούν να ξεπεραστούν. Τα διάφορα έργα τέχνης λειτουργώντας σαν εικόνες παίζουν καταλυτικό ρόλο και αποτελούν μια από τις κυρίαρχες μορφές επικοινωνίας, στη διαδικασία δόμησης της ταυτότητας και

του εαυτού (Pauly, 2001).

Μέσω αυτών βρίσκουν **απαντήσεις σε πολλά προσωπικά ερωτήματα** και κατανοούν τα διαφορετικά στοιχεία. Θεωρούμε ότι η επαφή του παιδιού με τα συγκεκριμένα έργα, πέρα από την αισθητική καλλιέργεια που προσφέρει, αποτελεί έναν άψογο τρόπο για ν' αρχίσει να αμφισβητεί τη δική του πραγματικότητα μπροστά στο ενδεχόμενο ύπαρξης και μιας άλλης, διαφορετικής. Υποβαθμίζεται με τον τρόπο αυτό ο εγωκεντρισμός του, αφού και οι άλλοι έχουν ρόλους σημαντικούς. Αναθεωρεί δηλαδή τα ως τώρα δεδομένα, ενώ μέσω ταύτισης και προβολής με τις μορφές των έργων, λύνει προσωπικά προβλήματα και αναθεωρεί τις σχέσεις του με τον κοινωνικό του περίγυρο. Μέσα από ένα πρόγραμμα τέχνης, όπου τα έργα είναι τα ίδια τα παιδιά και οι εικόνες των συναισθημάτων τους, στάσεις και απόψεις διαμορφώνονται και αλλάζουν. **Η μάθηση αποκτά ενδιαφέρον αφού παράλληλα βοηθά να καταλήξουν σε θετικά συμπεράσματα για τον εαυτό τους και τους άλλους.**

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

Ο εκπαιδευτικός καλείται να επιλέξει από αυτό το υλικό κάτι που ως θέμα βρίσκεται κοντά στα εν-

ε κ.3:Καραβάτζιο, "Αγόρι που δαγκώνεται από μια σαύρα".

εικ.4. Pablo Picasso, "Μητέρα και παιδί"

διαφέροντα των παιδιών της συγκεκριμένης ηλικίας στα οποία απευθύνεται, αλλά και να μεταδώσει αυτή τη γνώση με την καλύτερη δυνατή μέθοδο. Το πρώτο που θα χρειαστεί, βέβαια, είναι εποπτικό υλικό. Με ευρηματικότητα και φαντασία ο εκπαιδευτικός μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά να εκφραστούν, να προτείνουν και να υλοποιήσουν τις απόψεις τους, να παίξουν και να χαρούν, να ασκήσουν την παρατηρητικότητα τους, να δουν τα πράγματα από μια άλλη σκοπιά, αυτήν της Τέχνης. Η τέχνη υπηρετεί ποικίλους στόχους της εκπαίδευσης καθώς ενισχύοντας τη διδασκαλία των τεχνών γίνεται αποτελεσματικότερη η σύνδεση με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα, με την ευαισθητοποίηση του παιδιού απέναντι στις δημιουργίες του ανθρώπινου πνεύματος, την απόδοση νοήματος σε ιστορικά γεγονότα και τον σεβασμό στην πολιτιστική κληρονομιά.

Η προσέγγιση των έργων ξεκινά με την παρατήρησή και περιγραφή τους. Τα παιδιά έχουν πάντα

πολλά να πουν για ό,τι καινούριο βρίσκεται μπροστά τους. Παρατηρούν τη θέση των προσώπων ή αντικειμένων που εικονίζονται στα έργα, γνωρίζοντας και εκτιμώντας παράλληλα τα κοινωνικά γεγονότα και τις ανάγκες που προκάλεσαν τη δημιουργία ή τη διαμόρφωση του συγκεκριμένου χώρου ή έργου. Με κατάλληλες ερωτήσεις, τα παιδιά γνωρίζουν και στη συνέχεια επικοινωνούν με το έργο κάνοντας κι αυτά με τη σειρά τους τις δικές τους τοποθετήσεις και αναλύσεις, αναπτύσσοντας και την ικανότητα να αντιλαμβάνονται καλύτερα τις ποιότητες του γύρω κόσμου².

Για την κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των παιδιών χρησιμοποιούμε τα κατάλληλα ερεθίσματα (θεατρικό παιχνίδι, μουσική, σχετικά αναγνώσματα), που υποκινούν σε δημιουργική έκφραση και δεν θυμίζουν τη συνηθισμένη εκπαιδευτική διαδικασία. Στο χώρο που συζητάμε δεν υπάρχουν λάθη, που πρέπει να διορθώσουμε. Αντίθετα υπάρχει ελευθερία στην προσέγγιση και στην έκφραση των διαπιστώσεων και κυρίως των συναισθημάτων που προκάλεσε η θέαση κάποιου έργου. Ο τίτλος του έργου είναι πάλι συζητήσιμος. Αφήνουμε τα παιδιά να κάνουν τις δικές τους παρατηρήσεις, να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις για το τι προκάλεσε την έμπνευση του δημιουργού, ποιοι μπορεί να ήταν οι στόχοι του, ποιο ήταν το περιβάλλον του, γιατί χρησιμοποίησε τον συγκεκριμένο τρόπο για να εκφραστεί.

Με σεβασμό στον ατομικό τρόπο έκφρασης του κάθε παιδιού μπορούμε να προσφέρουμε ένα πρόγραμμα δραστηριοτήτων, που θα ενισχύσει την καλλιτεχνική του πλευρά, αλλά και την αντιληπτική του ικανότητα.

Ο εκπαιδευτικός έχει την ευκαιρία μέσα από το νέο αναλυτικό πρόγραμμα να εντάξει το αισθητικό μέρος στο γενικότερο σχεδιασμό του προγράμματος και να φέρει τα παιδιά κοντά σε δημιουργήματα που συνδέουν διαφορετικούς ανθρώπους και κοινωνίες. Η γνωριμία του παιδιού με τα έργα, γίνεται μέσα από το παιχνίδι και σαν μέρος του παιχνιδιού. Έργο και παιδί συναντούνται, γνωρίζονται και συνδιαλέγονται

τις περισσότερες φορές με πρωτοβουλία του ίδιου του παιδιού. Ο κατάλληλα διαμορφωμένος χώρος του σχολείου, ιδιαίτερα της γωνιάς της βιβλιοθήκης, με βιβλία, λευκώματα, υλικό από μουσεία και πινακοθήκες, λειτουργεί οξύνοντας την περιέργεια των παιδιών για διερεύνηση.

Ο διάλογος με τα έργα ενεργοποιεί τις αισθήσεις του παιδιού και εμπλουτίζει τις παραστάσεις του. Με αυτήν την έννοια ο εκπαιδευτικός διευρύνει την ανθρώπινη συνείδηση. Όταν τα παιδιά δεν αντλούν τις πληροφορίες που μπορούν από το γύρω κόσμο, τότε λιγοστεύουν οι έννοιες που διαμορφώνουν. Η προσέγγιση λοιπόν της τέχνης, πρέπει να διδάσκει στο παιδί να «διαβάζει» τις ποιότητες του κόσμου. Αυτές οι ποιότητες επιτρέπουν στα παιδιά να διατυπώνουν εικόνες. Η πολυπλοκότητα της εικόνας θα εξαρτηθεί από την πολυπλοκότητα της εμπειρίας που θα έχει το παιδί από τον πραγματικό κόσμο³.

Κάθε παιδί εισπράττει τόσα στοιχεία όσα είναι έτοιμο να δεχτεί τη συγκεκριμένη στιγμή και φυσικά αυτό είναι ανάλογο των προηγούμενων εμπειριών και του κοινωνικο-πολιτιστικού του περιβάλλοντος. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού γίνεται στο σημείο αυτό ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς με τις κινήσεις του διατηρεί ισορροπίες, ώστε τα παιδιά να προχωρήσουν στη γνώση και να φτάσουν στο ιδανικό για το καθένα, σημείο. Η ενθάρρυνση και η επιδοκιμασία στην ανάληψη πρωτοβουλιών παίζουν σημαντικό ρόλο.

Αυτό που πάντα έχει σημασία είναι το ταξίδι και η ανακάλυψη!

ΣΤΟΧΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

- Να γνωρίσουν δημιουργίες μεγάλων καλλιτεχνών
- Να παρατηρούν, να περιγράφουν και να αναλύουν τα έργα μέσα από την ανάπτυξη διαλόγου
- Να κινητοποιήσουν συναισθήματα και σκέψεις και να εκφραστούν δημιουργικά με δικά τους έργα
- Να γνωρίσουν εικαστικά στοιχεία: χρώματα, σχήματα, υλικά και τεχνικές και την

αντίστοιχη ορολογία

- Να εξηγούν και να ερμηνεύουν καθώς θα εμπλουτίζουν τις εμπειρίες τους
- Να βελτιώσουν και να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους
- Να εκφράζονται καλλιτεχνικά μέσα από την κίνηση και τον αυτοσχεδιασμό
- Να τονώσουν το αυτοσυναίσθημά τους, εισπράτοντας το ενδιαφέρον ανθρώπων σημαντικών, των καλλιτεχνών
- Να ξεπεράσουν τον εγωκεντρισμό τους, νιώθοντας μέλη μιας ευρύτερης κοινωνίας με δικαιώματα και υποχρεώσεις

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Γινόμαστε κι εμείς μικροί καλλιτέχνες και κάνουμε τα δικά μας έργα.
- Σχηματίζουμε ομάδες και συζητάμε για τον τίτλο

εικ. 5: Ν. Γύζη, (1822) "Κούκου"

εικ 6. "Τα πρώτα βήματα" Γ. Ιακωβίδη, 1890-1900

του έργου, στο τέλος επιλέγουμε αυτόν που θεωρούμε όλοι ότι αποδίδει καλύτερα το νόημα του έργου

- Πειραματιζόμαστε με ποικιλία υλικών και τεχνικών
- Συνδέουμε διαφορετικές εποχές και διαφορετικούς λαούς (π.χ. παιδιά από την αρχαία Ελλάδα συναντούν τα παιδιά από τους πίνακες του Γύζη ή του Καραβάτζο)
- Αναλαμβάνουμε ρόλους μέσα από την αναπαράσταση των έργων.
- (Φανταζόμαστε τα έργα αν συμπληρώναμε ή αφαιρούσαμε στοιχεία)
- (Προσπαθούμε να βρούμε τους λόγους που κίνησαν την δημιουργικότητα του καλλιτέχνη)
- Σκεπτόμαστε ιστορίες που συνδέουν όσα βλέπουμε, τις αφηγούμαστε και τις καταγράφουμε.
- Βρίσκουμε ήχους που ταιριάζουν στα έργα και τους χρησιμοποιούμε στην αναπαράστασή τους
- Βρίσκουμε ιστορίες, ποιήματα ή τραγούδια που μπορούν να συνδεθούν με το περιεχόμενο του έργου (π.χ. νανουρισματα, παραδοσιακά τραγούδια, μύθους, παροιμίες)
- Φτιάχνουμε μια συλλογή δικών μας έργων με θέμα το παιδί και την παρουσιάζουμε στους γονείς μας
- Δημιουργούμε λεκτικά παιχνίδια (π.χ. ακροστιχίδες) με λέξεις που εκφράζουν την κεντρική ιδέα του έργου

- Παίζουμε παιχνίδια παρατηρητικότητας, αρίθμησης, ταξινόμησης, κινητικά, που αφορούν το έργο που επεξεργαζόμαστε κάθε φορά
- Σχηματίζουν έναν πίνακα με περιεχόμενο τα θέματα γύρω από το παιδί (π.χ. παιδιά με τους γονείς τους ή παιδιά που παίζουν κ.λ.π.), με οριζόντιες και κάθετες γραμμές. Ζωγραφίζουν ένα κυκλάκι για κάθε θέμα που τους άρεσε. Στο τέλος μετρούν τα κυκλάκια κάθε θέματος, γράφουν τον αριθμό των επιλογών της κάθε μιας και διαβάζουν τα αποτελέσματα.
- Δημιουργούμε ένα μικρό μουσείο με αντίγραφα των έργων που επεξεργαστήκαμε ανά θεματική ενότητα ή καλλιτέχνη.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

Θα μπορούσαμε να ταξινομήσουμε τα έργα τέχνης με θέμα τους το παιδί, ανάλογα με την εποχή δημιουργίας τους (χρονολογικά) ή ανάλογα με την τεχνοτροπία του καλλιτέχνη. Θεωρούμε όμως ότι η πηγή έμπνευσης των δημιουργών, είναι ο τρόπος που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ενώ δίνει την ευκαιρία στον εκπαιδευτικό που εργάζεται στην τάξη του με σχέδια εργασίας να έχει μια εύκολη πρόσβαση σε κάθε περίπτωση. Τα έργα είναι επιλεγμένα από διάφορους χώρους έκφρασης της τέχνης (ζωγραφική, ψηφιδωτά, αρχαία πήλινα αγγεία, τοιχογραφίες, ανάγλυφα κ.α.)

ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΠΟΡΤΡΕΤΑ

Ο καλλιτέχνης Σπ. Βασιλείου (εικ. 1,2) αποδίδει πρόσωπα της οικογένειάς του. «Δυο μοναδικά παιδικά πορτρέτα, ζωγραφισμένα με τον βυζαντινό τρόπο: πιο αυστηρή η εικόνα της Δροσούλας πιο ελεύθερη η απόδοση της Δήμητρας. Τα πρόσωπα προβάλλονται με φόντο το Γαλαξίδι και την Αθήνα,...και για να μειωθεί η αυστηρότητα στη στάση και το βλέμμα των παιδιών, παρεμβάλλονται διάφορα παιχνίδια»⁴

Αλλά και οι *παιδικές γκριμάτσες* στην έκφραση των πιο γνήσιων συναισθημάτων φαίνεται να μην περνούν απαρατήρητες και να εμπνέουν τη δημιουργικότητα μεγάλων καλλιτεχνών. Είτε εκφράζουν φόβο, είτε πόνο ή διεκδίκηση και κλάμα, παραμένουν χαρακτηριστικές της παιδικής ηλικίας και άξιες να αποδοθούν μέσα από την Τέχνη. Αυτό παρατη-

ρούμε στο έργο "Αγόρι που δαγκώνεται από μια σαύρα" του Καραβάτζιο, (εικ. 3)

ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

Είναι δύο πρόσωπα στενά συνδεδεμένα. Δυο ένοιες που δε νοούνται μακριά η μια από την άλλη και που αλληλοσυμπληρώνονται. Και φυσικά δυο υπάρξεις που συγκίνησαν και συγκινούν, που προκαλούν την έμπνευση σε κάθε εποχή. Το έργο του P. Picasso (εικ. 4) μας μεταφέρει με την πρώτη ματιά σ' ένα τρυφερό κόσμο, αυτόν της μητρικής αγκαλιάς.

Το αμέσως επόμενο πρόσωπο που εμπλέκεται στην ανατροφή του παιδιού (σε όλες τις παραδοσιακές κοινωνίες) είναι η γιαγιά. Όλη η αγάπη, η τρυφερότητα, αλλά και η πείρα και η σοφία είναι συγκεντρωμένα σ' αυτό το πρόσωπο που με αυταπάρνηση συνεισέφερε και συνεχίζει ως και σήμερα να βοηθά στο μέγλωμα των παιδιών. Τα παρακάτω έργα –μια πραγματική κατάθεση στην ιδιαίτερη αυτή σχέση παππούδων και εγγονών- μαρτυρούν το γεγονός.

Στον πίνακα του Ν. Γύζη, (1822) "Κούκου" (εικ 5) παρουσιάζεται το παιχνίδι του κρυφτού που αρέσει ιδιαίτερα στα μικρά παιδιά. Από τον πίνακα εισπράττουμε μια κλασική οικογενειακή στιγμή, όπου η γιαγιά κρατά το εγγόνι της, ενώ η μητέρα παίζει με το παιδί κρυφτό. Την προσοχή τους επιζητά ένα μεγαλύτερο παιδί. Εκφραστική, διαχρονική εικόνα σ' ένα πίνακα ηθογραφικού περιεχομένου.

Η γιαγιά πάντα με περισσή τρυφερότητα βοηθά το μικρό παιδί στα πρώτα του βήματα ώστε να ξεπεράσει τις δυσκολίες. Ένα μεγαλύτερο κορίτσι παρακολουθεί έκπληκτο. Εικόνα που στρέφει τον καθένα στις δικές του εμπειρίες και επιτρέπει στα παιδιά κατά την παρουσίαση του, να αφηγηθούν τα δικά τους βιώματα και συναισθήματα. "Τα πρώτα βήματα", Γ. Ιακωβίδη, 1890-1900, (εικ 6

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Τα παιδιά αγαπούν το παιχνίδι. Είναι άλλωστε αναφαίρετο δικαίωμά τους. Κι αυτό το βλέπουμε απ' την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Αγαπούν το παιχνίδι στην εξοχή, στο σπίτι, στην παραλία, με φίλους, με συγγενείς ή και μόνα τους

Ερυθρόμορφος χους (τελετουργικό αγγείο) με σκηνή από τη γιορτή των Ανθεστηρίων. Ο πατέρας βάζει το παιδί στην κούνια, ενώ μια γυναίκα στέκεται

αριστερά και δεξιά κάθεται ένας ηλικιωμένος άνδρας. Εξαιρετικό έργο ζωγράφου από την Ερέτρια, (Κορωπί Αττικής περί τα 430π.χ.,) (εικ. 7).

Ο Ρενουάρ στη συνέχεια παρουσιάζει ένα κορίτσι που φαίνεται σαν να σταμάτησε για λίγο το παιχνίδι της με το στεφάνι στην εξοχή, για να ξεποστάσει.

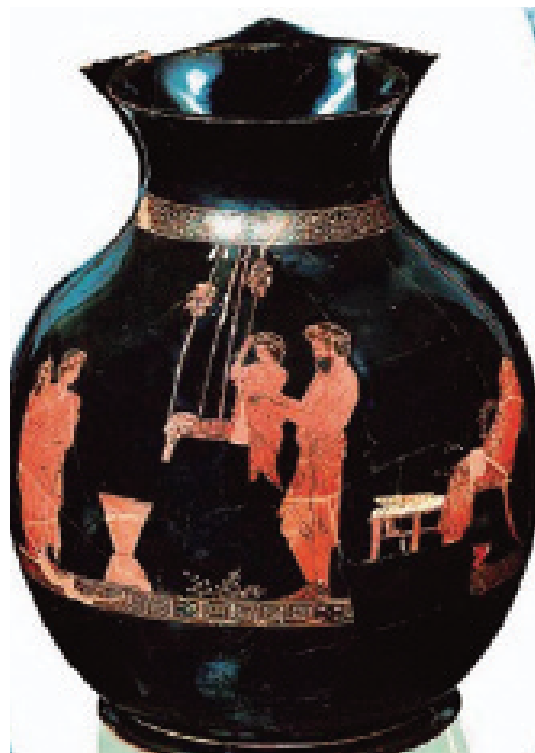
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ Ο ΧΟΡΟΣ

Η παιδική ζωτάνια δεν περιγράφεται καλύτερα παρά με την έκφραση του χορού. Τα παιδιά αγαπούν το χορό και συγκινούν με τη συμμετοχή τους σ' αυτή τη δραστηριότητα τους καλλιτέχνες, που προσπαθούν να κρατήσουν με την τέχνη τους τις στιγμές. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας τα παιδιά επιλέγουν το χορό, σαν ένα τρόπο να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να δείξουν τη συμμετοχή τους στα κοινωνικά γεγονότα.

Παρατηρούμε τη ζωγραφική ενός μελανόμορφου δοχείου και διακρίνουμε παιδιά που χορεύουν, στη μουσική που παίζει στον διπλό δαυλό ένας άνδρας, λεπτομέρεια από Βοιωτικό δοχείο, 4^{ος} αι. π.χ.

ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

Οι καλλιτέχνες – δημιουργοί και κυρίως αυτοί

εικ. 7 Ερυθρόμορφος χους

που αναφέρονταν στα έργα τους στο παιδί, μετέφεραν πληροφορίες για το κοινωνικό γίνεσθαι της κάθε εποχής και πιο συγκεκριμένα τη θέση του παιδιού, τις συνθήκες της ζωής του παράλληλα με την πορεία της Τέχνης. Τα παιδιά πρωταγωνιστούν και σε *ιστορικούς ρόλους* εμπνέοντας τους δημιουργούς ν' αποδώσουν έργα με σοβαρότητα και ιερή συγκίνηση. Στον πίνακα «Κρυφό Σχολείο» του Ν. Γύζη, δεν διακρίνουμε την ανεμελιά και τη χαρά στη στάση και το βλέμμα των παιδιών, αλλά την αγωνία και το φόβο. Τα παιδιά ντυμένα με τις φορεσιές της εποχής παρακολουθούν με ευλάβεια τα λόγια του παπά-δάσκαλου. Η σκλαβιά διαφοροποιεί τις καταστάσεις και κάνει τη διδασκαλία να μοιάζει ιεροτελεστία.

Η πρόθεση του καλλιτέχνη, Γ. Ιακωβίδη, ήταν σίγουρα να συγκινήσει τον θεατή, ίσως και να διαμαρτυρηθεί έντονα για το δράμα της μικρής «Προσφυγοπούλας», που φαίνεται αποκαμωμένη από τη δουλειά και με τη στάση της να δηλώνει πως δεν καταλαβαίνει γιατί πρέπει να βασανίζεται. Το έργο μπορεί να γίνει το έναυσμα για μια συζήτηση για τη θέση των παιδιών στη σύγχρονη αλλά και προηγούμενων εποχών, κοινωνία.

Η παρουσίαση των παραπάνω έργων δίνει ποικίλες ευκαιρίες για δημιουργική αξιοποίηση μέσα στη τάξη από τον εκπαιδευτικό με κινητήρια δύναμη κάθε φορά το ενδιαφέρον των παιδιών. Σε καμία περίπτωση δεν επιδιώκεται η διαμόρφωση κανόνων του 'ωραίου', αλλά η αφύπνιση του παιδιού μέσα από μια ποικιλία αισθητικών ερεθισμάτων, ώστε να αποκτήσει ενδιαφέρον για την τέχνη και τον πολιτισμό βιώνοντας ανάλογες καταστάσεις, ώστε να τις εισάγει στον μετέπειτα τρόπο ζωής του.

Συμιώσεις

¹ Λάκης Κουρετζής, Η αισθητική αγωγή στη σύγχρονη εκπαίδευση, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα 1998, Ελληνική Εταιρεία Αισθητικής

² Eisner, Eliot, (2008), «Προγραμματισμός της ύλης και τι σημαίνει για τη βελτίωση της διδασκαλίας της τέχνης», μτφρ. Π. Χριστοδουλίδης, ηλ. περιοδικό Ένωσης Καθηγητών Καλλιτεχνικών Μαθημάτων

³Eisner, Eliot, ο.π.

⁴ Ειρήνη Οράτη, ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΙ, τομ.3^{ος}, σελ.94, ΕΚΔ. ΤΑ ΝΕΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Anderson, C., (1986), Προς μια νέα Κοινωνιολογία, μτφρ. Κοκοσαίου Αθήνα: Παπαζήσης

Γιοφύλλη, Φ., *Ιστορία της Τέχνης*, τομ. 1, Αθήνα 1962

Chapman H Laura., Διδακτική της τέχνης, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1993

Gloton, R., Η τέχνη στο σχολείο, μτφρ. Σαφάρικας Α.- Βιγγόπουλος Η., εκδ. Νικόδημος, Αθήνα

Eisner, Eliot, (2008), «Προγραμματισμός της ύλης και τι σημαίνει για τη βελτίωση της διδασκαλίας της τέχνης», μτφρ. Π. Χριστοδουλίδης, ηλ. περιοδικό Ένωσης Καθηγητών Καλλιτεχνικών Μαθημάτων

el.wikipedia.org/wiki/Γεώργιος_Ιακωβίδης

Κάντζου, Νίκη, Καθημερινές διαθεματικές δραστηριότητες για το Νηπιαγωγείο, εκδ. ΔΙΠΤΥΧΟ

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών

Πινακοθήκη του νέου ελληνισμού, «Οι Μεγάλοι Έλληνες Ζωγράφοι –

Γεώργιος Ιακωβίδης», Αθήνα: Μέλισσα

Σάλλα-Δοκουμετζιδη, Τιτίκα, Δημιουργική φαντασία και παιδική τέχνη, εκδ. Εξάντας

Slatkin, Wendy, Women Artists in history: From Antiquity to the 20th century, Prentice Hall, N.J., 1985

Τζώρτζογλου, Νίτσα, Όταν οργίζεται η γη, εκδ. Κέδρος

Τames Richard, Τα παιδιά στην Αρχαία Ελλάδα, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2003

Σύγχρονοι Έλληνες Εικαστικοί, εφημ. ΤΑ ΝΕΑ